

Globalisering opnieuw bekeken vanuit genderperspectief

Chia Longman, Marina de Regt

Vijf jaar geleden publiceerde het *Tijdschrift voor Genderstudies* een themanummer gewijd aan gender, globalisering en de economie (2004, jaargang 7, nr 3). Globalisering is ondertussen in het dagelijks taalgebruik behoorlijk ingeburgerd; behalve in het economisch onderzoek wordt het ook in sociale, historische en communicatiewetenschap beschouwd als een relevant concept.

De aanleiding om op dit thema terug te komen was de conferentie die de Nederlandse Vereniging voor Gender en Feministische Antropologie (LOVA) in juli 2008 organiseerde te Amsterdam. De titel van deze conferentie was 'Ethnographies of Gender and Globalization', een thema dat was gekozen om een zo breed mogelijk publiek van (feministisch) antropologen aan te trekken. Deze eerste door LOVA georganiseerde internationale conferentie was een groot succes vanwege het grote aantal (internationale) deelnemers en de veelheid aan onderwerpen die werden gepresenteerd: van migratie tot mannelijkheid, van lifestyle tot literatuur, en van sekswerkers tot de staat.

Het leek de huidige redactie interessant om nu opnieuw aandacht te schenken aan globalisering, maar dan vooral aan andere dan economische dimensies en met name de culturele. Dat is gebeurd in samenwerking met de organisatoren van de conferentie. We

hadden graag meer papers van deze conferentie gepubliceerd, maar helaas was taal een obstakel: de papers van internationale deelnemers vielen automatisch buiten de boot vanwege de taal, en voor Nederlandse deelnemers is het vertalen van hun bijdrage vaak problematisch. Maar hoe dynamisch en verrassend onvoorspelbaar het vakgebied Genderstudies in Nederland en Vlaanderen kan zijn, bleek eens te meer uit de respons op de algemene oproep voor artikelen die met betrekking tot dit thema werd verspreid. Uiteindelijk is dit nummer dan ook zeker geen louter antropologisch nummer geworden, maar kunnen we weer, 'zoals het hoort' genieten van een aantal boeiende artikelen en opiniebijdragen uit een diversiteit aan disciplines, met naast de gebruikelijke aanvullende illustraties ook als primeur een heus 'foto-essay'.

Globalisering is een woord dat in de afgelopen vijftien jaar in veel verschillende contexten gebruikt is. De toename van de informatietechnologie, de liberalisering van de wereldeconomie, de internationalisering van arbeidsmarkten, de toename van migratiestromen en de confrontatie en uitwisseling van culturele ideeën en producten zijn allemaal processen die in de context van globalisering begrepen kunnen worden. Het proces van globalisering is een feit, en zelfs op de meest afgelegen plekken op de wereld on-

dervinden mensen daarvan de invloed. Maar wat de effecten van globalisering zijn, en hoe mensen vorm geven aan globalisering, reageren op nieuwe uitdagingen en mogelijkheden of zich verzetten tegen de negatieve effecten is niet eenduidig. In de afgelopen tien jaar is er een veelheid aan studies verschenen over globalisering. De genderdimensie in deze studies is ons inziens echter nog niet voldoende onderzocht, terwijl globalisering duidelijk verschillende gevolgen heeft voor genderidentiteiten. Globaliseringsprocessen zijn niet genderneutraal: bestaande genderconstructies geven vorm aan deze processen, terwijl deze op hun beurt verschillende uitkomsten kunnen hebben voor mannelijkheid en vrouwelijkheid.

In dit themanummer wordt vanuit verschillende disciplines aandacht besteed aan de relatie tussen gender en globalisering. Op welke manier bevestigt of verandert globalisering constructies van vrouwelijkheid en mannelijkheid? Welke verschillende consequenties heeft globalisering voor mannen en vrouwen? Is globalisering noodzakelijk negatief voor vrouwen, zoals aanvankelijk werd aangenomen, of biedt globalisering ook mogelijkheden tot emancipatie en empowerment? Kortom, welke impact heeft globalisering op gender en hoe vormt gender globalisering?

Het nummer begint met een artikel van de antropologes Tine Davids en Francien van Driel dat in een enigszins andere vorm gepresenteerd werd op de hierboven vermelde LOVA-conferentie. Davids en van Driel gaan in op de veel gehoorde klacht dat globalisering altijd negatief uitpakt voor vrouwen. Zij betogen dat het ondoordachte gebruik van zowel het concept globalisering als het concept gender de discussie over en het onderzoek naar globaliseringsprocessen nodeloos vertroebelt.

Politicologe Petra Debusscher onderzoekt het ontwikkelingsbeleid van de Europese Unie

en vraagt zich af in hoeverre en op welke manier daarin gendermainstreaming voorkomt. De Unie beheert verschillende fondsen waaruit projecten worden gefinancierd, zowel in naburige landen als in andere continenten. Daarmee is de Europese Unie een belangrijke factor in globaliseringsprocessen en zijn de ambities van de Unie met betrekking tot gendermainstreaming dan ook van belang voor vrouwen in de donorlanden.

Antropologes Anouka van Eerdewijk, Anouk Evers en Lian Smits nemen in hun artikel één van de acht Millenniumdoelen onder de loep, namelijk het derde Millenniumdoel (MDG3) dat het bevorderen van gelijkheid van mannen en vrouwen en de wereldwijde positieverbetering van vrouwen nastreeft. Zij betogen dat de drie belangrijkste indicatoren die binnen MDG3 gebruikt worden om gendergelijkheid te bevorderen, namelijk de toename van het onderwijs, betaalde arbeid en politieke participatie van vrouwen, geen ruimte laten voor vrouwen om zelf strategische keuzes te maken. De indicatoren zijn vastgesteld door nationale en internationale organisaties zonder de vrouwenbeweging en vrouwenorganisaties erbij te betrekken.

Communicatie- en nieuwemediadeskundige Ingrid M. Hoofd onderzoekt wat zij de paradoxale relatie tussen wijdverbreide vormen van feminisme en het neoliberale kapitalisme noemt. Deze komt volgens haar tot uiting in de manieren waarop door middel van globalisering en technologisering hedendaagse feministische filosofieën en praktijken grenzen tussen 'Oost' en 'West' willen overbruggen. Ze beargumenteert dat dergelijke feministische transnationale en interculturele retoriek het seksisme, racisme, en klassisme wereldwijd mogelijk juist versterkt in plaats van dit uit te dagen.

Naast de hoofdartikelen is er een drietal opiniebijdragen opgenomen die elk op een heel andere manier globalisering en de gen-

derdimensie daarvan aan de kaak stellen. Thera Rasing schrijft over het fenomeen *kitchen parties* in Zambia, waarover zij ook een paper presenteerde op de LOVA-conferentie. Enerzijds benadrukken die feesten het idee dat huishoudelijke taken belangrijk zijn voor vrouwen, anderzijds bekritisieren mannen deze feesten omdat vrouwen door het bijwonen van de *kitchen parties* 'hun' taken zouden verwaarlozen. De feesten zijn een voorbeeld van de effecten van globalisering op genderrelaties in een Afrikaanse samenleving.

Fenneke Reysoo besteedt in haar opiniestuk op basis van haar presentatie tijdens de LOVA-conferentie ook aandacht aan veranderende genderrelaties in Afrika als gevolg van globalisering, en legt daarbij net als Rasing een link met consumptie. Reysoo beargumenteert dat het neoliberale model gefaald heeft in het creëren van globaal welzijn en werk, terwijl de behoefte aan luxe consumptiegoederen wereldwijd is toegenomen. Zij illustreert dit argument met een voorbeeld uit Mali, waar (arme) vrouwen door de huidige wereldwijde economische situatie gedwongen worden hun lichaam en hun seksualiteit te 'vermarkten' om aan luxe producten te komen.

An Vranckx en Chia Longman belichten vervolgens in hun opiniebijdrage de recente femicidewetgeving in Latijns-Amerika, waaronder Guatemala. Zij doen dat in de context van een breder debat over het globale karakter en de lokale verschijningsvormen van deze meest extreme vorm van geweld tegen vrouwen. Terwijl de gewelddadige moord op talloze vrouwen in de Mexicaanse grensstad Ciudad Juárez – dankzij transnationaal vrouwen- en mensenrechtenactivisme – wereldwijd bekendheid verwierf, blijken Mexico en zelfs Latijns-Amerika geen monopolie op femicide te hebben, wanneer we dit verschijnsel binnen het bredere probleem van geweld tegen vrouwen situeren.

Tot slot heeft dit 'eindejaarsnummer' van het Tijdschrift voor Genderstudies ook een feestelijk tintje met voor de eerste keer een foto-essay '*Scattering of the fragile cherry blossoms*' Een uitnodiging tot interculturele fantasie van An van Dienderen. De foto's worden toegelicht in een korte tekst door curator Danielle van Zuijlen van de tentoonstelling 'When guests become host' die in oktober 2009 in Haarlem te zien was.